

İmparatoriçe Pulcheria ve Bizans Sanatına Yansımaları ¹

A. Nazlı SOYKAN²

Başvuru Tarihi: 21.07.2023

Kabul Tarihi: 06.09.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Kuruluşundan yıkılışına kadar Bizans İmparatorluğu'nda özellikle İmparatoriçeler her zaman ayrıcalıklı bir yere sahip olmuş ve hem siyasette hem de dini siyasette önemli rol oynamışlardır. Bu imparatoriçelerden biri de Pulcheria'dır. Pulcheria 15 yaşında kardeşi II. Theodosios'un naibi olarak imparatoriçe olmasından 54 yaşında ölümüne kadar hem devlet işlerinde hem de dini meselelerde oldukça önemli bir rol oynamıştır. Çalışmanın konusu Pulcheria ve Bizans sanatına yansımalarıdır. Bu bağlamda İmparatoriçe Pulcheria tarafından yaptırılan ya da en azından kuruluşuna öncülük ettiği Theotokos Khalkoprateia Kilisesi, Blakhernae Theotokos Kilisesi, Hodegetria Kilisesi ve Aziz Laurence Kilisesi dönem kaynakları ve bilim insanlarının görüşleri doğrultusunda incelenmiştir. Pulcheria'nın koyu bir Hıristiyan olduğu ve özellikle de kutsal emanetlerin koruyuculuğunu üstlendiği bilinmektedir. Aziz Stephanos'un röliklerinin İstanbul'a getirilmesi de fildişi bir panelde betimlenmiştir. Araştırmada fildişi panelin tarihçesine değinilmiş ve tasviri yapılmıştır. Pulcheria'nın imparatorluk sikke ikonografisine birçok yenilik getirdiği bilinmektedir. Bu bağlamda Pulcheria'nın imparatorluk sikke ikonografisine getirdiği yenilikler dönemin sikke örnekleri ışığında değerlendirilmiştir. Pulcheria'ya ait olduğu düşünülen kantar topuzunun benzer örnekleri incelenip, neden kantar topuzlarında imparator ve imparatoriçe büstlerinin kullanıldığı tartışılmıştır. Değerlendirme ve sonuç kısmında ise çalışmanın konusu olan eserler benzer örnekleri ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Pulcheria, İmparatoriçe, Bizans İmparatorluğu, Bizans Sanatı

Atf: Soykan, A. N. (2023). İmparatoriçe Pulcheria ve Bizans sanatına yansımaları. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(3), 969-988.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, nazlisoykan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8611-8936

Empress Pulcheria and Its Reflections on Byzantine Art

A. Nazlı SOYKAN³

Submitted by: 21.07.2023

Accepted by: 06.09.2023

Article Type: Research Article

Abstract

Empresses, in particular, always had a privileged place in the Byzantine Empire from its foundation to its collapse, and they played an important role in both politics and religious politics. One of these empresses is Pulcheria. Pulcheria played a very important role in both state affairs and religious affairs, from being empress as regent of her brother Theodosios II at the age of 15 until her death at the age of 54. The subject of the study is Pulcheria and its reflections on Byzantine art. In this context, Theotokos Khalkoprateia Church, Blakhernae Theotokos Church, Hodegetria Church and St. Laurence Church, which was built by Empress Pulcheria or at least led to its establishment, were examined in line with the sources of the period and the views of scientists. It is known that Pulcheria was a devout Christian and especially took on the guardianship of holy relics. Bringing the relics of St. Stephanos to Istanbul is also depicted on an ivory panel. It is known that Pulcheria brought many innovations to the imperial coin iconography. In this context, the innovations that Pulcheria brought to the imperial coin iconography were evaluated in the light of the coin samples of the period. Similar examples of the Steelyard Weight, which is thought to belong to Pulcheria, were examined and it was discussed why the busts of the emperor and empress were used in the scale knobs. In the evaluation and conclusion part, the works that are the subject of the study were evaluated comparatively with similar examples.

Keywords: Pulcheria, Empress, Byzantine Empire, Byzantine Art

³ Karabuk University, Faculty of Letters, Department of Art History, nazlisoykan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8611-8936

Giriş

Kuruluşundan 1453 yılında yıkılışına kadar Bizans İmparatorluğu'nda imparatoriçelerin ve prenseslerin oldukça etkili olduğu bilinmektedir. Bu kimi zaman Nika Ayaklanmasında Iustinianus'un kaçmasını engelleyen Theodora olarak, kimi zaman inançları uğruna korkmadan İsa ikonasını Khalke kapısına koyduran Irene olarak, kimi zaman da tarihe tanıklık ederek döneminin tarihini yazan Anna Komnena olarak karşımıza çıkmaktadır. Bizans tarihine belki de yön veren kadınlar arasında İmparatoriçe Pulcheria önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmada İmparatoriçe Pulcheria'nın imparatorluğa getirdiği yenilikler, sanat eserleri kapsamında değerlendirilecek ve bu bağlamda Pulcheria'nın imparatorlukta yeri belirlenmeye çalışılacaktır.

19 Ocak 399 Konstantinopolis doğumlu olan Pulcheria, İmparator Arcadius'un en büyük kızıdır. Arcadius 408 yılında ölünce yerine yedi yaşındaki oğlu II. Theodosios geçmiştir (Diehl, 2006, s.26; Bailly, 2006, s. 19). II. Theodosios'un yaşının küçük olmasından dolayı 413 yılına kadar taht naibi olarak Anthemios görev yapmış (Norwich, 2013, s.118), 414 yılında ise Anthemios'un yerini, taht naibi olarak İmparatoriçe Pulcheria almış ve 416 yılına kadar naipliği sürdürmüştür (Ostrogorsky, 1999, s.51; Darga, 2015, s.335). Aynı yıl on beş yaşındayken kardeşi İmparator II. Theodosios tarafından Augusta ilan edilmiştir (Rodin, 2016, s.1397; Connor, 2004, s. 89; Chew, 2006, s.207). Oldukça dindar olan Pulcheria Augusta ilan edilmeden önce 412 ya da 413 yılının başlarında Ayasofya Kilisesi'nde halka açık bir törenle bakirelik yemini edip kendini Tanrı'ya ve İmparator II. Theodosios'a adanmıştır (Teetgan, 1907, s.63; Holum ve Vikan, 1979, s.128; Mango, 1972, s.51). Pulcheria'nın II. Theodosios üzerindeki etkisi 421 yılında imparator Eudokia ile evlenene kadar sürmüştür (Norwich, 2013, s.120-121). 450 yılında II. Theodosios'un ölümünün ardından Pulcheria İmparator Markianos ile anlaşmalı bir evlilik yapmıştır (Schwarcz, 2003, s.41; Connor, 2004, s.98). Markianos ve Pulcheria 453 yılında Pulcheria'nın ölümüne kadar imparatorluğu beraber yönetmişlerdir.

Pulcheria'nın bu dönemde imparatorluğun dini siyasetindeki rolü oldukça önemlidir (Lung, 2017, s.10). İmparatorluğun kuruluşundan beri devam eden dinsel anlaşmazlıklar II. Theodosios döneminde tekrar gündeme gelmiş ve Efes'te 431 yılında bir konsil toplanmıştır (Atanassova, 2010, s.142; Cameron, 2015, s.29-30). Konsilde Konstantinopolis başpiskoposu Nestorios'un İsa'nın insani ve tanrısal kimliğinin birbirinden ayrı olduğu, dolayısıyla da Meryem'in Theotokos olmadığı görüşü tartışılmış ve bunun kabul edilemeyeceğine karar verilmiştir (Darga, 2015, s.337). İsa'nın ve dolayısıyla Meryem'in doğası hakkındaki tartışmalar Efes Konsilinde son bulmamıştır. 451 yılında yine dinsel tartışmalar başlamış ve aynı yıl Khalkedon'da yeni bir konsil toplanmıştır ve İsa'nın doğasında var olan iki tabiatın da ayrılamayacağına karar verilmiştir (Ostrogorsky, 1999, s.59; Norwich, 2013, s.131-132; Connor, 2004, s.98-99). İki konsilde de İsa'nın ve Meryem'in doğası uğruna sarfettiği çabalar yüzünden 453 yılında ölümünden sonra kilise tarafından Pulcheria'ya azize unvanı verilmiştir (Rodin, 2016, s.1399).

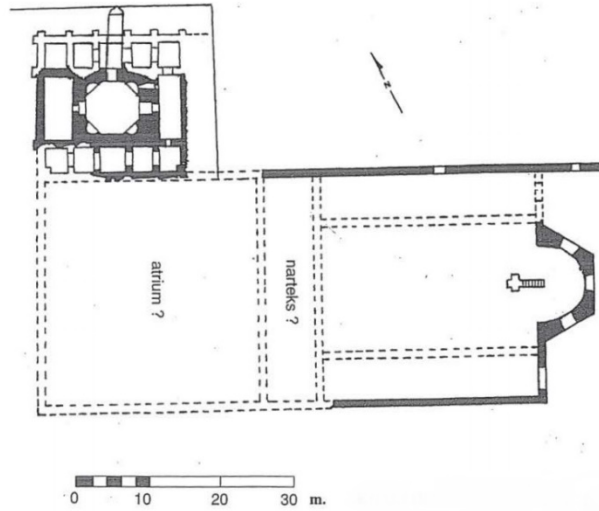
Pulcheria'nın Bizans Sanatına Yansımaları

Pulcheria 54 yıllık yaşamında hem koyu bir Hıristiyan olması hem de devlet işlerinde önemli bir güce sahip olması nedeniyle Bizans sanatının birçok eserine konu olmuştur. Bununla birlikte bilim insanları araştırmalarında imparatoriçenin yoksullara yardım ettiğini ve manastır, kilise gibi dini yapılar da yaptırdığını belirtmişlerdir (Rodin, 2016, s.1399; Chew, 2006, s.210, 216; Atanassova, 2010, s.138; Herrin, 2000, s.14; Clark, 1982, s.143). Konstantinopolis'te Pulcheria'nın yaptırdığına ya da en azından kuruluşuna öncülük ettiğine inanılan birçok kilise bulunmaktadır. Mango, Natitia Dignitatum'u⁴ kaynak göstererek 425 yılında Konstantinopolis'te 14 kilise olduğunu ve bu yapılardan birçoğunun da kuruluşunda İmparatoriçe

⁴ Doğu ve Batı Roma İmparatorluklarının askeri ve idari yapılanmaları, İmparatorluk saraylarında ve eyaletlerde bulunan resmi görevler hakkında detaylı bilgi veren imparatorluk dokümanı.

Pulcheria'nın etkin bir rolü olduğunu belirtmektedir (Mango, 1993, s.125)⁵. Bununla birlikte yaklaşık 450-518 yıllarında yazıldığına inanılan Theodore Lector'un Kilise Tarihi adlı eserinde, İmparatoriçe Pulcheria'nın 453 yılında ölümünün ardından "Pulcheria ayrıca birçok ibadethane, Blakhernae, Khalkoprateia ve Hodegon'da kiliseler ve ayrıca Aziz Laurence'a adanan kilise inşa etmişti." ifadeleri yer almaktadır (Twardowska, 2017, s.84). Dönem kaynaklarında verilen bilgiler ışığında Konstantinopolis'te Pulcheria'nın yaptırdığına ya da en azından kuruluşuna öncülük ettiğine inanılan dört kilise öne çıkmaktadır: Theotokos Khalkoprateia Kilisesi, Blakhernae Theotokos Kilisesi, Hodegetria Kilisesi ve Aziz Laurence Kilisesi.

Pulcheria tarafından yaptırıldığına inanılan ilk yapı Theotokos Khalkoprateia Kilisesi'dir. Yapının kuruluşuyla ilgili araştırmacılar arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Theophanes Confessor'un kroniğinde kilisenin kuruluşuna dair iki farklı bilgi verilmektedir. Bilgilerden ilki kilisenin Pulcheria tarafından eski bir Yahudi sinagogunun (bakır pazarının) yerine inşa edildiği (Mango ve Scott, 1997, s.158-159), ikincisi ise kilisenin II. Iustinos zamanında Theotokos'a adanmış bir kilise olduğudur (Mango ve Scott, 1997, s.367). Kilisenin Pulcheria zamanında yapıldığına dair görüşe birçok bilim insanı katılmaktadır (The Patria, 2013, III 32; Xanthopoulos, s.147; Herrin, 2000, s.14; Sipahioğlu, 1996, s.13; Çakmakçı, 2017, s.784; Müller-Wiener, 2002, s.76; Alp, 2021, s.98). Bazı bilim insanları da kilisenin kurucusunun Pulcheria olduğunu fakat yapının inşasının tamamlanmasının İmparatoriçe Verina döneminde gerçekleştiğini belirtirler (Janin, 1969, s.237; Matthews, 1971, s.28; Sipahioğlu, 1996, s.13; Mango, 2000, s.19; Müller-Wiener, 2002, s.76; Bardik, 2004, s.31-33; Pentcheva, 2006, s.120; Grotowski, 2013, s.630-631; Dirschlmaier, 2016, s.137; Twardowska, 2017, s.89). Tüm bu bilgilerle birlikte Mango yapının bulunduğu yerdeki tuğlaların üzerindeki damgaların analizine dayanarak kilisenin 474-478 yılları arasında yapılmış olabileceğini de belirtmektedir (Mango, 2000, s.19). Bilim insanlarının ve dönem kaynaklarının verdiği bilgiler ışığında Theotokos Khalkoprateia Kilisesi'nin inşasına Pulcheria döneminde başlanmış olabileceği, İmparatoriçe Verina döneminde de yapının inşasının bitirilmiş olabileceğini söylemek mümkündür. Meryem'e ait kemerin muhafaza edildiğine inanılan kilise üç nefli bazilikal planlıdır (Çizim 1).

Çizim 1. Theotokos Khalkoprateia Kilisesi Planı (Sipahioğlu, 1996, s.14)

Pulcheria tarafından yaptırıldığına inanılan ikinci yapı Blakhernae Theotokos Kilisesi'dir. Theotokos Khalkoprateia Kilisesi'nde olduğu gibi bu yapının da kuruluşuyla ilgili araştırmacılar arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. İlk görüş kilisenin Pulcheria döneminde inşa edilmiş olduğudur (Janin, 1969, s.161-171; Mango ve Scott, 1997, s.162; The Patria, 2013, III 74; Xanthopoulos, s.147; Ermiş, 2011, s.42; Herrin, 2000,

⁵ Natitia Dignitatum'da Pulcheria'nın kuruluşlarında etkin bir rolü olduğu belirtilen kiliseler: Blakhernae Theotokos Kilisesi, Theotokos Khalkoprateia Kilisesi, Aziz Theodore Kilisesi, Aziz Laurence Kilisesi, Aziz Stephanos Kilisesi, Parmalı Azize Eirine Kilisesi, Azize Euphemia Kilisesi ve Kırk Martirler Kilisesi.

s.14). İkinci görüş ise kilisenin I. Leo ve eşi Verina döneminde inşa edildiğidir (Wenger, 1952, s.54–58; Grabar, 1957, s.22; Mango, 2000, s.19). 9. yüzyıla tarihlenen Theophanes Confessor'un kroniğinde "Kutsanmış Pulcheria, dindar imparator Markianos'un saltanatının başlangıcında İsa için birçok kilise ve Meryem Ana Theotokos için Blakhernae'deki kiliseyi inşa etti (Mango ve Scott, 1997, s.162)." ifadesinin yer alması Theodore Lector'un aktardığı bilgileri desteklemektedir. Günümüze gelemeyen yapı üç nefli bazilikal planlıdır. Pulcheria tarafından yaptırıldığına inanılan ve Meryem'e adanan üçüncü yapı Hodegetria Kilisesi'dir. Araştırmacıların çok azı yapının Pulcheria tarafından yaptırıldığına ya da en azından onun döneminde inşasının başladığına inanmaktadır (Xanthopoulos, s.147; Downey, 1957, s.915; Janin, 1969, s.199-207). Araştırmacıların bazıları da yapının III. Mihail döneminde yapıldığını ya da tamamlandığını savunmaktadırlar (Janin, 1969, s.199-207; Pentcheva, 2006, s.123). Theodore Lector'un aksine The Patria'da Hodegetria Kilisesi'nin III. Mihail döneminde yaptırıldığı, bu yapıdan önce burada bir şapelin olduğu ve körleri iyileştirici gücü olduğu belirtilmektedir (The Patria, 2013, III 27). Dönem kaynakları ışığında III. Mihail döneminde yaptırılan Hodegetria Kilisesi'nin yerinde Pulcheria döneminde yaptırılan bir şapelin bulunduğunu söylemek belki de yanlış olmayacaktır. Günümüze gelemeyen yapının Hodegon Manastırı içinde yer aldığı düşünülmekte, İsa ve Meryem'e ait röliklerin ve Meryem ikonasının da yapıda saklandığına inanılmaktadır (Angelidi ve Papamastorakis, 2000, s.373-374). Pulcheria'nın kuruluşunda rolü olduğuna inanılan son yapı Aziz Laurentius Kilisesi'dir. Dönem kaynakları ve bilimsel araştırmalar incelendiğinde diğer yapıların aksine neredeyse tüm araştırmacılar yapının Pulcheria tarafından yaptırıldığına inanmaktadırlar (Clark, 1982, s.143; Mango ve Scott, 1997, s.164; The Patria, 2013, III 71; Xanthopoulos, s.147; Janin, 1969, s.301; Malmberg, 2014, s.163; James, 2014, s.67; Twardowska, 2017, s.92). 6. yüzyıl'da Marcellinus tarafından yazılan kronikte, imparatoriçenin 453 yılındaki ölümüne ilişkin şu bilgiler yer almaktadır: "İmparator Markianos'un eşi Pulcheria Augusta, Kutsal Laurentius'un kilisesini muhteşem eserlerle donattı ve huzur içinde vefat etti." (1995, s.21). The Patria'da Markianos ve Pulcheria'nın Aziz Isaac ve Laurence kilisesini inşa ettirdikleri belirtilmektedir (The Patria, 2013, III 71). Theophanes Confessor'un kroniğinde Pulcheria'nın birçok kilise yaptırdığı ve aralarında da Aziz Laurentius Kilisesi'nin yer aldığı belirtilmektedir (Mango ve Scott, 1997, s.164). Diğer üç kilisenin aksine dönem kaynaklarının tutarlı olması yapının Pulcheria döneminde inşa edilmiş olabileceğini göstermektedir.

Oldukça dindar olan İmparatoriçe Pulcheria kutsal emanetlerin de koruyucusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Pulcheria ve II. Theodosios Kudüs Başpiskoposuna yüklü miktarda bağış ve Golgotha tepesine dikilmek üzere mücevherli bir haç hediye etmiştir. Başpiskopos hediyelerin karşılığı olarak Konstantinopolis'te bir kilisede muhafaza edilmek üzere Aziz Stephanos'un röliğini yollamıştır (Holum, 1977, s.163; Holum ve Vikan, 1979, s.130; Chatterjee, 2018, s.28; Connor, 2004, s.90-91). Bu konunun anlatıldığı panel günümüzde Almanya, Trier'deki katedralin hazinesinde saklanmaktadır. Holum ve Vikan başta olmak üzere birçok araştırmacının dönem kaynaklarındaki bilgilerden yola çıkarak aktardıklarına göre panelde Aziz Stephanos'un sağ kolunun bulunduğu röliklerin taşınması ve Konstantinopolis'teki bir kiliseye getirilmesi anlatılmaktadır (Holum, 1977, s.163, 166-167; Spain, 1977, s.279-304; Holum ve Vikan, 1979, s.127, 130; Brubaker, 1999, s.258-285; Müller-Wiener, 2002, s.229) (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Fildişi Panel, Almanya, Trier Katedrali Hazinesi (Holum, 1982, s.106-Figure 15)

Sahnenin solunda at arabası içinde ellerinde kutsal kalıntıların bulunduğu rölikeri tutan iki din adamı bulunmaktadır. Arabanın hemen önünde ellerinde mum taşıyan geçit alayının en önünde başındaki taçtan anlaşıldığı üzere II. Theodosios tasvir edilmiştir. Sahnenin sağında çatısında işçiler bulunan ve hala tamamlanmadığı anlaşılan kilise ve önünde de bir eliyle gelenleri selamlayan diğer elinde de uzun bir haç tutan Pulcheria yer almaktadır. Sahnenin solunda arka planda nişin içinde İsa, sağında ise sarayın pencerelerinden olaya tanıklık eden figürler tasvir edilmiştir.

İmparatoriçe Pulcheria hem kardeşi II. Theodosios'un hem de eşi Markianos'un imparatorluk yaptığı dönemlerde yönetimde etkin bir rol üstlenmiştir. Pulcheria'nın etkisi imparatorluk sikkelerine de yansımıştır. Özellikle Pers zaferi sonrasında basılan sikkelerdeki değişim oldukça önemlidir. Sikkelerin arka yüzü, elinde haç tutan, ayakta tasvir edilen bir zafer tanrıçasıyla değiştirilmiş ve bu tasvirlerle hem Pers zaferindeki tanrının payı vurgulanmaya çalışılmış hem de Pulcheria tarafından Kudüs'teki Golgotha tepesine dikilmek üzere armağan edilen mücevherli haç simgelenmiştir (Holum ve Vikan, 1979, s.130; Çakmakçı, 2017, s.782).

İmparatorluk yönetiminde oldukça önemli bir yere sahip olan Pulcheria dönemi sikkelerinde ikonografik bir değişim de söz konusudur. Sikke tarihinde ilk defa Pulcheria dönemi sikkelerinin hem ön yüzünde hem de arka yüzünde Hıristiyanlık'a ait simgeler bulunmaktadır (Holum ve Vikan, 1979, s.130; Connor, 2011, s.90). Sikkelerin ön yüzünde Pulcheria'ya taç giydiren Manus Dei, arka yüzünde de ya zafer tanrıçası elinde haçlı asa tutarken (Fotoğraf 2-3) ya da Konstantinopolis'in kişileştirimi olan figür bir elinde haçlı globus diğer elinde de imparatorluk asası tutarken tasvir edilmiştir (Fotoğraf 4-5).

Fotoğraf 2. Aelia Pulcheria, Solidus⁶

Fotoğraf 3. Aelia Pulcheria, Solidus⁷

⁶ <https://www.coinarchives.com/a/results.php?search=Pulcheria&s=0&upcoming=0&results=100> Erişim Tarihi: 4.9.2023.

⁷ <https://www.coinarchives.com/a/results.php?search=Pulcheria&s=0&upcoming=0&results=100> Erişim Tarihi: 4.9.2023.

Fotoğraf 4. Aelia Pulcheria, Solidus⁸Fotoğraf 5. Aelia Pulcheria, Solidus⁹

Pulcheria dönemindeki sikkelerin bazılarının arka yüzünde ise çelenk içinde haç motifi yer almaktadır (Fotoğraf 6-11). Bununla birlikte yine ilk olarak bir Augusta sikkesinin arka yüzünde imparator sikkelerindeki gibi tasvir edilmesi de onun yönetimdeki önemli yerini vurgulamaktadır (Connor, 2011, s.90).

Fotoğraf 6. Aelia Pulcheria, Altın Tremissis¹⁰Fotoğraf 7. Aelia Pulcheria, Altın Tremissis¹¹Fotoğraf 8. Aelia Pulcheria, Altın Tremissis¹²Fotoğraf 9. Aelia Pulcheria, Altın Tremissis¹³Fotoğraf 10. Aelia Pulcheria, Altın Tremissis¹⁴Fotoğraf 11. Aelia Pulcheria, Altın Tremissis¹⁵

⁸ <http://www.wildwinds.com/coins/ric/pulcheria/t.html> Erişim Tarihi: 4.9.2023.

⁹ <http://www.wildwinds.com/coins/ric/pulcheria/t.html> Erişim Tarihi: 4.9.2023.

¹⁰ <http://www.wildwinds.com/coins/ric/pulcheria/t.html> Erişim Tarihi: 4.9.2023.

¹¹ <http://www.wildwinds.com/coins/ric/pulcheria/t.html> Erişim Tarihi: 4.9.2023.

¹² <http://www.wildwinds.com/coins/ric/pulcheria/t.html> Erişim Tarihi: 4.9.2023.

¹³ <https://www.coinarchives.com/a/results.php?search=Pulcheria&s=0&upcoming=0&results=100> Erişim Tarihi: 4.9.2023.

¹⁴ <https://www.coinarchives.com/a/results.php?search=Pulcheria&s=0&upcoming=0&results=100> Erişim Tarihi: 4.9.2023.

¹⁵ <https://www.forumancientcoins.com/catalog/roman-and-greek-coins.asp?vpar=493> Erişim Tarihi: 4.9.2023.

İmparatorluk sikkeleri dışında Pulcheria ve Markianos'un evliliğinin anısına 450 yılında basılan altın evlilik solidusu da imparatoriçenin dindar kişiliğini yansıtmaktadır (Fotoğraf 12). Sikkenin arka yüzünde yeni evli çifti kutsayan İsa ortada, sağında Markianos, solunda Pulcheria yer almaktadır. Pulcheria süslü ve prepondouialı bir taç takarken, Markianos'un tacı daha sade tutulmuştur (Walker, 2010, s.852).

Fotoğraf 12. Markianos ve Pulcheria'nın Evlilik Solidusu, Hunterian Museum and Art Gallery, University of Glasgow, coll. no. 32543 (Walker, 2010, s.861; Aladzhova, 2018, s.391)

Bizans Döneminde tartı aleti olarak kantar ve terazi birlikte kullanılmıştır. Kantarlarda küre, büst veya heykelcik biçimli ağırlıklar tercih edilmiştir (Acara-Eser, 2005, s.51). Büst şeklindeki ağırlıklarda imparator, imparatoriçe, tanrı ve tanrıça gibi figürlerin kullanılması satıcılar için doğruluğu ve dürüstlüğü, alıcılar içinse güvenilirliği simgelemektedir (Meriçboyu ve Atasoy 1983, s.6-12). Günümüzde Walter Sanat Galerisi'nde bulunan bronz bir kantar topuzu Ross tarafından Pulcheria'ya atfedilmektedir (1946, s.368-369) (Fotoğraf 13). Ross imparatoriçenin sikkelerinden ve Delbrueck'in çalışmalarından yola çıkarak Walter Sanat Galerisi'ndeki kantar topuzunun İmparatoriçe Pulcheria olabileceğini öne sürmektedir (Ross, 1946, s.369; Delbrueck, 1933, pl.23).

Fotoğraf 13. Kantar Topuzu, İmparatoriçe Pulcheria(?), Walter Sanat Galerisi (Ross, 1946, PLATE XXIX)

Kantar topuzu imparatoriçe büstü biçiminde yapılmıştır. Figürün başındaki diadem bölümlere ayrılmıştır. Himation giyen figür sağ eliyle kıyafetinin kenarını tutmaktadır. Gözleri iri, burnu ince uzun, kaşları yay şeklinde ve boynu da kalın olarak işlenmiş figürün başının üstünde askı halkası bulunmaktadır.

Paten, İsa'nın bedenini temsil eden ekmeğin bulunduğu tepsidir ve ölü İsa'yı çarmıhtan indiren Arimathealı Yusuf ve çivilerini söken Nikodemus'un ellerini sembolize etmektedir. Patenler genellikle yüksek kenarlı, düz veya halka kaidelidir, günümüze gelmemekle birlikte yazılı kaynaklardan ve tasvir sanatından sekizgen veya

dörtgen şeklinde patenlerin varlığı da bilinmektedir (Acara, 1998, s.192). Günümüzde Athos Dağı, Xeropotamou Manastırı'nda yer alan Panagiarion/ Pulcheria Pateni araştırmacılar tarafından 13.-14. yüzyıla tarihlendirilmektedir (Wulff, 1924, s.616; Treasures of Mount Athos, 1997, s.324-325; Negrău, 2018, s.90). Paten etrafı oymalı metal bir levha ile bağlanmış ve yuvarlak, ayaklı bir kaideye tutturulmuştur. İlk şeridin en tepesinde ortada Hetoimasia (Boş Taht), boş tahtın iki yanında iki melek ve meleklerin yanında secde eden, altışardan toplam on iki havari yer almaktadır. İkinci şeritte Hetoimasia'nın hemen altında kiborium ve altar, altların iki yanında Ökaristi Ayini'ni yöneten ve iki kere betimlenen İsa ve kemer içinde ayakta tasvir edilen on üç melek bulunmaktadır. Patenin merkezinde ortada Meryem ve çocuk İsa, Başmelek Gabriel ve Başmelek Mikhael tasvir edilmiştir (Fotoğraf 14). Patene Pulcheria Pateni denilmesinin sebebi ise metal levhanın dış kısmında "*Pulcheria Augusta'nın Kırk Şehitler'in saygıdeğer sürüsüne armağanı*" yazıtının yer almasıdır (Fotoğraf 15). Tüm bu bilgiler kapsamında 13.14. yüzyıla tarihlenen patenin içine oturduğu metal levhanın Pulcheria döneminde yapılmış olabileceğini, sonraki bir dönemde de yeniden kullanılmış olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Fotoğraf 14. Panagiarion/Pulcheria Pateni (Treasures of Mount Athos, 1997, s.325)

Fotoğraf 15. Panagiarion/Pulcheria Pateni (Treasures of Mount Athos, 1997, s.324)

Değerlendirme ve Sonuç

Pulcheria hayatını hem imparatorluğa hem de Hıristiyanlığa adanmıştır. Bunun sonucu olarak da imparatorluğun çeşitli bölgelerinde, ona atfedilen birçok manastır, kilise, hastane ve fakirler için barınaklar karşımıza çıkmaktadır. Dönem kaynaklarından öğrendiğimiz bahsi geçen yapıların birçoğu günümüze gelememiştir. Pulcheria'nın dindar kişiliği nedeniyle kutsal emanetlere de sahip çıktığı ve bu emanetlerin koruyuculuğunu yaptığı bilinmektedir. Zira dönem kaynaklarından Meryem'e ait röliklerin, kuşağın, Aziz Stephanos'un röliklerinin vb. korunması için yapı faaliyetlerinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Tüm bunlarla birlikte Pulcheria'nın Hıristiyanlığa olan bağlılığı dönem sikkelerindeki ikonografik değişimle de karşımıza çıkmaktadır. Sikke tarihinde ilk defa sikkelerin hem ön hem de arka yüzlerinde Hıristiyanlıkla alakalı semboller bu dönemde ortaya çıkmıştır. Sikkelerin ön yüzünde Manus Dei tarafından bir Augusta'ya taç giydirilmesi yine Pulcheria'nın dini siyasetteki önemli rolünü vurgulamaktadır. Tüm bunların haricinde ilk defa Pulcheria'ya ait olan sikkelerin arka yüzlerinin imparator sikkeleriyle aynı olarak tasvir edilmesi de İmparatoriçenin devlet işlerinde de ne kadar ön plana çıktığını belirtmektedir (Fotoğraf 16-17).

Fotoğraf 16. II. Theodosios, Solidus¹⁶

Fotoğraf 17. Markianos, Solidus¹⁷

Bizans İmparatorluğu'ndaki sikkeler incelendiğinde sikkelerin üzerinde tasvirleri bulunan imparatoriçeleri üç kategoriye ayırmak mümkündür: Eirene, Theodora ve Zoe gibi tek başına hükümdar olanlar, VI. Konstantinos'un naibi Eirene, III. Mikhail'in naibi Theodora, VII. Konstantinos'un naibi Zoe Karbonopsina ve VII. Mikhail'in naibi Eudokia Makrembolitissa gibi naip olanlar ve Theodora, Eudokia Ingerina, Eudokia Makrembolitissa, Alanyalı Meryem ve Eirene Dukaina gibi imparator eşleri olanlar (Maktal-Canko, 2017, s.133). Pulcheria da hem naip hem de imparator eşi olarak sikkelerde tasvir edilmiştir.

414-453 yılları arasında Pulcheria'nın adına aralıklarla sikkeler basıldığı görülmektedir. Pulcheria sikkelerin ön yüzünde genellikle İmparatoriçe Eudoksia'da olduğu gibi başının üstünde bir taç tutan Manus Dei ile tasvir edilmiştir. 420-421 yılları arasında ilk basılan sikkelerin haricinde Pulcheria'nın sikkelerinde de kardeşi II. Theodosius'a ait sikkelerde olduğu gibi yıldız bulunmaktadır. Pulcheria'nın ilk solidusu Flaccilla ve Eudoksia sikkelerine benzemekte daha sonrakiler ise kardeşi II. Theodosius'un sikkeleriyle benzerlik göstermektedir. 420 ile 440 yılları arasında basılan sikkelerin arka yüzünde elinde zafer haçı tutan Konstantinopolis'in kişileştirimi yer almaktadır (Grierson ve Mays, 1992, s.152). Bu da Pulcheria'nın Hıristiyanlığın yayılmasında ne kadar önemli bir rolü olduğunu göstermektedir.

Evlilik sikkeleri imparatorluk düğünlerini duyurmak ve kutlamak için bastırılmıştır. Bu sikkelerde gelin ve damadın arasında genellikle İsa bulunmaktadır. Ancak II. Theodosios'un kızı Eudoksia ve batının imparatoru III. Valentinianus'un 437 tarihli evlilik soliduslarında İsa yerine II. Theodosios yeni evli çiftte şahitlik yaparken tasvir edilmiştir (Fotoğraf 18) (Maktal-Canko, 2017, s.130; Walker, 2010, s.851). Bundan sonraki evlilik soliduslarında ise yeni evli çiftlere İsa şahitlik yapmaktadır. 491 yılına tarihlenen Ariadne ve I. Anastasios'un evlilik solidusları ve 451 yılına tarihlenen Pulcheria ve Markianos'un evlilik solidusları İsa'nın yeni çifti

¹⁶ <http://dirtvoldbooks.com/roman/id/Coins-of-Roman-Emperor-Theodosius-II.htm> Erişim Tarihi: 4.9.2023

¹⁷ <https://ozhanozturk.com/wp-content/uploads/2017/09/Byzantium-coins-39.jpg> Erişim Tarihi: 4.9.2023

kutsamasının örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sikkelerin ön yüzlerinde imparatorun askeri kıyafetli bir tasviri sikkenin arka yüzünde ise İsa, imparator ve eşinin ayakta tasviri bulunmaktadır. İsa burada Hıristiyanlanmış imparatorluk kültürü ya da dindarlığı göstermek amacıyla özel sembolik sebepten dolayı sikke üzerinde yer almaktadır (Demirel-Gökalp, 2009, s.35).

Fotoğraf 18. Licinia Eudoksia ve III. Valentinianus'us Evlilik Solidusu¹⁸

Büst şeklindeki kantar topuzları MS 2. yüzyıl ila 7. yüzyıl arasına tarihlendirilmektedir. Erken Hıristiyanlık dönemi kantar topuzlarının büyük bir çoğunluğunun imparator ya da Yunan Tanrıçaları şeklinde biçimlendiği görülürken, 5. yüzyıl sonlarına doğru imparatoriçe büstü şeklinde biçimlendiği görülmektedir (Acara-Eser, 2003, s.47). Araştırma kapsamında incelenen Walter Sanat Galerisi'ndeki kantar topuzu stil ve süsleme özellikleriyle Antalya Kaleiçi Müzesi'ndeki 5. yüzyıla tarihlenen İmparatoriçe Aelia Eudoksia büstü şeklinde biçimlendirilen (Fotoğraf 19) (Acara-Eser, 2003, s.47), İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki 5. ve 6. yüzyıla tarihlendirilen Aelia Eudokia, Galla Placidia, Licinia Eudoksia gibi imparatoriçe büstü şeklinde biçimlendirilen (Meriçboyu ve Atasoy 1983, s.8-9), İzmir ve Konya Arkeoloji Müzelerindeki 5. yüzyıla tarihlendirilen imparatoriçe büstü şeklinde biçimlendirilen kantar topuzlarına benzemektedir (Acara, 1990, Kat. No. 55 ve 67, Res. 51 ve 56). İmparatoriçe Pulcheria'ya ait sikkeler ve Almanya'daki fildişi panel incelendiğinde kantar topuzundaki figürle benzerlikler görülmektedir. Bu bağlamda Ross'un iddialarına, Pulcheria'nın İmparatorluktaki gücü de göz önüne alındığında katılmak mümkündür.

Fotoğraf 19. Kantar Topuzu, Aelia Eudoxia, Antalya Kaleiçi Müzesi (Acara-Eser, 2013, s.47)

¹⁸ http://www.wildwinds.com/coins/ric/valentinian_III/Unpublished_solidus.jpg Erişim Tarihi: 4.9.2023

Sonuç olarak Bizans İmparatorluğu'na iz bırakan kadınların belki de başında gelen Pulcheria'nın, 15 yaşında taht naibi olarak İmparatoriçe olmasından 54 yaşında ölümüne kadar hem devlet işlerinde hem de dini siyasette önemli bir rol oynadığı ardında bıraktığı eserlerde görülmektedir. İmparatorluk sikkelerindeki ikonografik değişim Pulcheria'nın yönetimde ne denli güçlü olduğunun bir kanıtıdır. Bununla birlikte Pulcheria'nın izleri sadece yaşadığı dönemle sınırlı kalmayıp daha sonraki dönemlerdeki eserlerde de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin 1859 tarihli Athos Dağı'nın genel görünüşünün tasvir edildiği ikonada II. Theodosios ve Pulcheria da betimlenmiştir (Fotoğraf 20). Bu belki de kendini dine ve devlete adayan bir imparatoriçeye duyulan sevgi ve saygının sadece kendi döneminde değil yüzyıllar sonra bile devam ettiğinin kanıtıdır.

Fotoğraf 20. Athos Dağı: Meryem, İsa, Manastırlar, Kurucular, Havariler, Başmelekler, Rahipler, Aziz ve Azizeler (Treasures of Mount Athos, 1997, s.197)

Kaynakça

- Acara, M. (1998). Bizans ortodoks kilisesinde liturji ve liturjik eserler. *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 15(1), 183-201. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/614238>
- Acara-Eser, M. (2003). Bizans Dönemi. G. Kürkman (Yay. haz.), *Anadolu ağırlık ve ölçüleri içinde* (s.32-48). Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü. İstanbul: Pera Müzesi Yayınları.
- Acara-Eser, M. (2005). Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki Bizans maden eserleri: ağırlıklar ve haçlar. *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 22. Araştırma Sonuçları Toplantısı II*, 51-58. Erişim adresi: https://www.academia.edu/8025990/Ankara_Anadolu_Medeniyetleri_M%C3%BCzesindeki_Bizans_Maden_Eserleri_A%C4%9F%C4%B1rl%C4%B1klar_ve_Ha%C3%A7lar
- Aladzhova, D. (2018). The impact of Christianity on the marriage solidi of 5th Century. *International Scientific Conference, The Basilica of St Sophia During The Transition From Paganism To Christianity*, 387-396. Erişim adresi: https://www.academia.edu/36995109/Aladzhova_D_The_impact_of_Christianity_on_the_marriage_solidi_of_the_5th_century_pdf
- Alp, O. (2021). *Erken Hristiyan ve bizans mimarlığına giriş*. Ankara: Dorlion Yayınları.
- Angelidi, C. ve Papamastorakis, T. (2000). M. Vassilaki (Yay. haz.), The veneration of the virgin hodegetria and the hodegon monastery. *Mother of god, representations of the virgin in byzantine art içinde* (s. 373-385). Erişim adresi: https://www.academia.edu/6594535/_with_T_Papamastorakis_The_Veneration_of_the_Virgin_Hodegetria_and_the_Hodegon_Monastery_in_M_Vassilaki_ed_Mother_of_God_Representations_of_the_Virgin_in_Byzantine_Art_Milan_and_Athens_2000_
- Atanassova, A. (2010). Orthodox women's defense of the Theotokos: the case of empress Pulcheria and the council of Ephesus. *Philanthropy and Social Compassion in Eastern Orthodox Tradition: Papers of the Sophia Institute Academic Conference*, 137-162. Erişim adresi: <https://academiccommons.columbia.edu/doi/10.7916/D8RV0Z2Z>
- Bailly, A. (2006). *Bizans imparatorluğu tarihi* (H. Şaman, çev). İstanbul: Nokta Kitap.
- Bardill, J. (2004). *Brickstamps of Constantinople*. Oxford: Oxford University Press.
- Brubaker, L. (1999). The Chalke Gate, the construction of the past and the trier ivory. *Byzantine and Modern Greek Studies*, XXIII, 258-285. Erişim adresi: https://www.academia.edu/67863170/The_Chalke_Gate_the_Construction_of_the_Past_and_the_Trier_Ivory
- Cameron, A. (2015). *Bizanslılar* (Ö. Akpınar, çev). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Chatterjee, P. (2018). Iconoclasm's legacy: interpreting the trier ivory. *The Art Bulletin*, 100(3), 28-47. Erişim adresi: https://www.academia.edu/38774321/Iconoclasm_Legacy_Interpreting_the_Trier_Ivory
- Chew, K. (2006). Virgins and eunuchs: Pulcheria, politics and the death of emperor Theodosius II. *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 55(2), 207-227. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/i400913>
- Clark, E. A. (1982). Claims on the bones of Saint Stephen: the partisans of Melania and Eudocia. *Church History*, 51(2), 141-156. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/3165832>
- Connor, C. L. (2004). *Bizans'ın kadınları*. (B. Cezar, çev.). İstanbul: YKY.

- Çakmakçı, Z. (2017). Erken bizans döneminde kadın baniler ve kültürel yaşama etkileri. *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 775-800. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cbayarsos/issue/30064/300046>
- Darga, A. M. (2015). *Anadolu'da kadın, on bin yıldır eş, anne, tüccar, kraliçe* (E. Çaykara, çev.). İstanbul: YKY.
- Delbrueck, R. (1933). *Spätantike kaiserporträts von Constantinus Magnus bis zum ende des westreichs*. Germany: Walter de Gruyter & Company.
- Demirel-Gökalp, Z. (2009). *Yalvaç Müzesi Bizans sikkeleri*. Ankara: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Diehl, C. (2006). *Bizans imparatorluğunun tarihi* (A. G. Bozkurt, çev.). İstanbul: İlgı Yayınları.
- Dirschlmayer, M. (2015). *Kirchenstiftungen römischer kaiserinnen vom 4. bis zum 6. jahrhundert*. Münster: Aschendorff Verlag.
- Downey, G. (1957). *Nikolaos Mesarites: description of the church of the holy apostles at Constantinople*. Philadelphia: Transactions of the America Philosophical Society NS.
- Ermiş, M.Ü. (2011). Ayvansaray'da ortaya çıkartılan bir bizans kilisesi. *Sanat Tarihi Yıllığı*, 17, 41-48. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/233416793_Ayvansaray'da_Ortaya_Cikartilan_Bir_Bizans_Kilisesi
- Grabar, A. (1957). *L'Iconoclasme byzantin*. Paris: Dossier Archeologique.
- Grierson, P. ve Mays, M. (1992). *Catalogue of late roman coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection*. Wahington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection.
- Grotowski, P. (2013). Fotinus, Żywot Jana Pustelnika. *Vox Patrum*, 33(59), 607-638. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/311273893_Fotinus_Zywot_Jana_Postnika_Vita_Ioannis_Ieiunatoris_episcopi_Constantinopoleos_BHG_II_893_CPG_7971_Photinus_Life_of_John_the_Faster
- Herrin, J. (2000). The imperial feminine in Byzantium. *Past & Present*, 169, 3-35. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/651262>
- Holum, K. G. (1977). Pulcheria's crusade A.D. 421-22 and the ideology of imperial victory. *Greek, Roman and Byzantine Studies*, 18(2), 153-172. Erişim adresi: <https://grbs.library.duke.edu/index.php/grbs/article/view/7811>
- Holum, K.G. ve Vikan, G. (1979). The trier ivory, adventus ceremonial, and the relics of St. Stephen. *Dumbarton Oaks Papers*, 33, 113-133. Erişim adresi: https://archive.org/details/DOP33_04_Holum_and_Vikan
- Holum, K.G. (1982). *Theodosian Empresses, woman and imperial dominion in late antiquity*. California: University of California Press.
- James, L. (2014). Making a name: reputation and imperial founding and refounding in Constantinople, female founders in byzantium and beyonds. *Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte*, LX/LXI, 63-72. Wien: Böhlau Verlag. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/269749350_4_Making_a_Name_Reputation_and_Imperial_Founding_and_Refounding_in_Constantinople

- Janin, R. (1969). *La géographie ecclésiastique de l'Empire byzantin*. Paris: Edité par Institut français d'études byzantines.
- Lung, E. (2017). Depictions of women in the works of early byzantine historians and chroniclers: between stereotype and reality. *Historical Reflections / Réflexions Historiques*, 43(1), 4-18. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/315908927_Depictions_of_Women_in_the_Works_of_Early_Byzantine_Historians_and_Chroniclers
- Maktal-Canko, D. (2017). Sikkeler ışığında bizansta imparatoriçe imgesi (780-1204). *Art-Sanat Dergisi*, 8, 113-137. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuarts/issue/47866/604028>
- Malmberg, S. (2014). Triumphal arches and gates of piety at Constantinople, Ravenna and Rome. S. Birk, T. Myrup Kristensen and B. Poulsen (Yay. haz.). *Using Images in Late Antiquity Oxbow Books içinde* (s. 150-189). Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/280096735_Triumphal_Arches_and_Gates_of_Piety_at_Constantinople_Ravenna_and_Rome_In_Using_Images_in_Late_Antiquity_Oxbow_Books_2014_pp_150-189
- Mango, C. (1972). *The art of Byzantine empire sources and documents*. New Jersey: Englewood Cliffs.
- Mango C. (1993). The development of Constantinople as an urban centre. *Studies on Constantinople, Aldershout,10*, 117–136. Erişim adresi: <https://www.medievalists.net/files/07060306.pdf>
- Mango, C. (2000). *Constantinople as theotokopoulos, mother of god: representations of the virgin in byzantine art*. M. Vassilaki (Yay. haz.). Milan: Skira.
- Mango, C. ve Scott, R. (1997). *The chronicle of Theophanes Confessor Byzantine and near eastern history Ad 284-813*. Oxford: Clarendon Press.
- Mathews, T.F. (1971). *The early churches of Constantinople: architecture and liturgy*. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press, University Park.
- Meriçboyu, Y. ve Atasoy, S. (1983). *Büst şeklinde kantar ağırlıkları*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Müller-Wiener, W. (2002). *İstanbul'un tarihsel topografyası*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Negrău, E. (2018). The marian inscription in the sanctuary of the Hârlău St. George Church revisited: The early 16th century liturgical context, museikon. *A Journal of Religious Art and Culture/Revue d'art et de culture religieuse*, 2(2), 89-94. Erişim adresi: https://www.academia.edu/38825589/The_Marian_Inscription_in_the_Sanctuary_of_the_H%C3%A2r%C4%83u_St_George_Church_Revisited_The_Early_16th_Century_Liturgical_Context
- Norwich, J. J. (2013). *Bizans, erken dönem (MS 323-802)*. (H. Koyukan, çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Ostrogorsky, G. (1999). *Bizans devleti tarihi* (F. Işiltan, çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Pentcheva, B.V. (2006). *Icons and power: the mother of god in byzantium*. University Park, PA: The Pennsylvania State University Press.
- Rodin, K. K. (2016). Empress influence on the establishment and rise in popularity of the virgin Mary and Kuan Yin. *Journal of Literature and Art Studies*, 6(11), 1396-1406. Erişim adresi: <https://www.davidpublisher.com/Public/uploads/Contribute/5809bfd51c9c3.pdf>
- Ross, M.C. (1946). A byzantine bronze weight. *American Journal of Archaeology*, 50(3), 368-369. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/499457>

- Schwarz, A. (2003). Marriage and power politics in the fifth century. *Medieval Prosopography*, 24, 35-43. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/44946414>
- Sipahioğlu, A. (1996). İstanbul'da bir kilise harabesi Khalkoprateia manastırı kilisesi. *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13, 13-17. Erişim adresi: https://isamveri.org/pdfdrgr/D00109/1995_13/1995_13_SIPAHIOGLUA.pdf
- Spain, S. (1977). The translation of relics ivory, Trier. *DOP* 33, 279-304. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/1291409>
- The Chronicle of Marcellinus: A translation and commentary.* (1995). (B. Croke, çev.), Sydney: Australian Association for Byzantine Studies.
- The Patria. Accounts of medieval Constantinople.* (2013). (A. Berger, çev.), London: Dumbarton Oaks Medieval Library.
- Teetgen, A. B. (1907). *The life and times of the Empress Pulcheria A.D.399 A.D. – A.D. 452.* London: Swan Sonnenschein Co., Lim.
- Twardowska, K. (2017). The church foundations of Empress Pulcheria in Constantinople according to Theodore Lector's 'Church History' and other contemporary sources, res gestae. *Czasopismo Historyczne*, 5, 83-94. Erişim adresi: https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Res_Gestae_Czasopismo_Historyczne/Res_Gestae_Czasopismo_Historyczne-r2017-t5/Res_Gestae_Czasopismo_Historyczne-r2017-t5-s83-94/Res_Gestae_Czasopismo_Historyczne-r2017-t5-s83-94.pdf
- Xanthopoulos, Nicephoros Kallistos. *Historia Ecclesiastica.*
- Walker, A. (2010). Numismatic and metrological parallels for the iconography of early byzantine marriage jewelry, The Question of the Crowned Bride. *Travaux et Mémoires* 16, 1-14. Erişim adresi: https://repository.brynmawr.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1052&context=hart_pubs
- Wenger, A. (1952). Notes inédites sur les empereurs Théodose I, Arcadius, Théodose II, Léon I. *REB*, 10, 46–59. Erişim adresi: https://www.persee.fr/doc/rebyz_0766-5598_1952_num_10_1_1055
- Wolff, R. L. (1948). Footnote to an incident of the Latin occupation of Constantinople: the church and the icon of the hodegetria. *Traditio*, 6, 319-328. Erişim adresi: <https://www.cambridge.org/core/journals/traditio/article/abs/footnote-to-an-incident-of-the-latin-occupation-of-constantinople-the-church-and-the-icon-of-the-hodegetria/B68E7D4E54FF6E1E8EB2B21ACE57A295>
- Wulff, O. (1924). *Altchristliche und Byzantinische Kunst II.* Berlin: Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion m. b. H.

Extended Abstract

Purpose

Empresses, in particular, always had a privileged place in the Byzantine Empire from its foundation to its collapse, and they played an important role in both politics and religious politics. One of the most effective ways in which empresses show their generosity and care to the society is to lead the creation of works of art. However, again, empresses stood by the emperors in wars or rebellions and encouraged them from time to time. There are many empresses, such as Zoe, Theodora, Irene, Eudocia, who have their names written in golden letters in Byzantine History. One of these empresses is Pulcheria. Pulcheria played a very important role in both state affairs and religious affairs, from being empress as regent of her brother Theodosios II at the age of 15 until her death at the age of 54. The subject of the study is Pulcheria and its reflections on Byzantine art.

Design and Methodology

Pulcheria devoted her life to both the empire and Christianity. As a result of this, we come across many monasteries, churches, hospitals and shelters for the poor attributed to her in various parts of the empire. Many of the aforementioned structures, which we learned from the sources of the period, have not survived. It is known that due to her religious personality, Pulcheria also took care of the holy relics and was the guardian of these relics. Because the relics of the Virgin Mary, the belt, the relics of St. Stephanos, etc. from the sources of the period. It is understood that it has been engaged in construction activities for its protection. Along with all this, Pulcheria's commitment to Christianity is also seen in the iconographic change in the coins of the period. For the first time in the history of coins, symbols related to Christianity appeared on both the obverse and reverse sides of the coins. The coronation of an Augusta by the hand of the god on the obverse of the coins again highlights the important role of Pulcheria in religious politics. Apart from all these, the fact that the reverses of the coins belonging to Pulcheria for the first time are the same as those of the emperor, indicates how the Empress came to the fore in state affairs. In the study, Theotokos Khalkoprateia Church, Blachernae Theotokos Church, Hodegetria Church and St. Laurence Church, which was built by Empress Pulcheria or at least led to its establishment, were examined in line with the sources of the period and the views of scientists. It is known that Pulcheria was a devout Christian and especially took on the guardianship of holy relics. Bringing the relics of St. Stephanos to Istanbul is also depicted on an ivory panel. In the research, the history of the ivory panel was mentioned and its description was made. It is known that Pulcheria brought many innovations to the imperial coin iconography. At the beginning of these innovations is the presence of symbols related to Christianity on both the obverse and reverse of the coins. In addition, the depiction of the reverse of the coins of Pulcheria as on the coins of the emperor can be counted among the important innovations. In this context, the innovations that Pulcheria brought to the imperial coin iconography were evaluated in the light of the coin samples of the period. Similar examples of the weighbridge knob, which is thought to belong to Pulcheria, were examined and it was discussed why the busts of the emperor and empress were used in the scale knobs. In the evaluation and conclusion part, the works that are the subject of the study were evaluated comparatively with similar examples.

Findings

Pulcheria has been the subject of many works of Byzantine art in her 54-year life, as she was both a devout Christian and had an important power in state affairs. Empress Pulcheria, who is very religious, appears as the guardian of the holy relics. The ivory panel depicting the Archbishop of Jerusalem sending the relic of St. Stephanos to be preserved in a church in Constantinople is now kept in the treasury of the cathedral in Trier, Germany.

Empress Pulcheria played an active role in the administration during the reigns of both her brother Theodosios II and his wife Marcianus. The influence of Pulcheria was also reflected in the imperial coins. Especially the change in the coins minted after the Persian victory is very important. The reverse side of the coins was replaced with a standing goddess of victory holding a cross in her hand, and with these depictions, the share of the god in the Persian victory was tried to be emphasized and the jeweled cross gifted by Pulcheria to be erected on the Golgotha hill in Jerusalem was symbolized.

There is also an iconographic change in the coins of the Pulcheria period, which had a very important place in the imperial administration. For the first time in the history of coins, there are symbols of Christianity on both the obverse and reverse of the Pulcheria period coins. On the obverse of the coins, the hand of the god crowning Pulcheria is depicted, on the reverse either the goddess of victory holding a long cross in her hand, or the figure, the personification of Constantinople, holding the globe in one hand and the imperial sceptre in the other. On the reverse of some of the coins from the Pulcheria period, there is a cross motif in a wreath. However, the first depiction of the reverse side of an Augusta coin as on the emperor's coins also emphasizes its important place in the administration. Apart from the imperial coins, the gold marriage solidus minted in 450 commemorating the marriage of Pulcheria and Marcianus also reflects the pious personality of the empress. On the reverse of the coin, Jesus blessing the newly married couple is in the middle, Marcianus on the right and Pulcheria on the left.

In the Byzantine Period, weight-bridge and scales were used together as weighing instruments. Sphere, bust or figurine shaped weights were preferred on the scales. A bronze weighing knob, now in the Walter Art Gallery, is attributed to Pulcheria by Ross. Based on the empress's coins and Delbrueck's work, Ross suggests that the weighing bun at the Walter Art Gallery may be Empress Pulcheria.

Another work of art attributed to Pulcheria is the Panagiarion/Pulcheria Skate, located in the Xeropotamou Monastery of Mount Athos today, and dated to 13-14 centuries by researchers. The reason why the skate is called Pulcheria Skate is because the inscription "*Pulcheria Augusta's gift to the venerable flock of the Forty Martyrs*" is located on the outside of the metal plate.

Research Limitations

It is known that empresses and princesses were very influential in the Byzantine Empire from its foundation until its collapse in 1453. This sometimes appears as Theodora, who prevented Justinian's escape in the Nika Revolt, sometimes as Irene, who put the Jesus icon on the gate of Chalke without fear for the sake of her beliefs, and sometimes as Anna Komnena, who wrote the history of her period by witnessing history. Empress Pulcheria has an important place among the women who perhaps shaped the Byzantine history. In the study, the works of art attributed to Pulcheria are discussed both within themselves and with similar examples.

Implications (Theoretical, Practical and Social)

It can be seen in the works that Pulcheria, who was perhaps one of the women who left a mark on the Byzantine Empire, played an important role in both state affairs and religious politics, from being empress as regent at the age of 15 until her death at the age of 54. The iconographic change in imperial coins is a testament to how powerful Pulcheria was in rule. However, the traces of Pulcheria are not only limited to the period in which she lived, but also appear in the works of later periods. For example, the icon depicting the general view of Mount Athos, dated 1859, also depicts Theodosios II and Pulcheria. This is perhaps the proof that the love and respect for an empress who devoted herself to religion and the state continued not only in her own time, but even centuries later.

Originality/Value

The study includes Empress Pulcheria and her reflections on Byzantine art. For the first time in this study, religious structures and small handicrafts attributed to Empress Pulcheria were discussed in detail. However, the examined works were also examined comparatively with similar examples. In the study, the importance and place of Empress Pulcheria in the Byzantine Empire was tried to be determined in the light of works of art.

Araştırmacı Katkısı: A. Nazlı SOYKAN (%100).